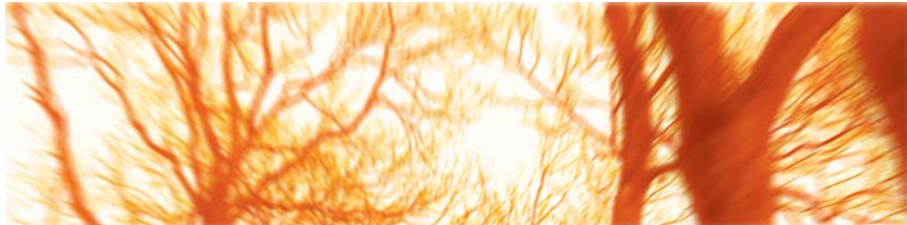

LÄS EN FILM

diskutera, analysera och upptäck två sätt
att berätta en historia

en studiehandledning från Film i Dalarna
av Bisse Falk

innehåll:	sid
inledning	2
varför film av bok?	3
arbetssättet	3
boken	3
filmen	4
jämför bok med film	4
dramaturgi	4
konflikten	4
början	5
huvudkonflikten	6
när utspelar sig boken/filmen?	6
huvudperson/huvudkaraktär	7
bipersoner/biroller	8
miljön	9
dialogen	10
undertexter	11
tänkarna	11
stämningen	11
symboler	12
metaforer	13
fler arbetsuppgifter	13
lästips	14
ordlista	15

LÄS EN FILM

en allmän studiehandledning

Till dig som lärare

En historia kan berättas på många sätt. Ja, ibland berättas *samma* historia på flera olika vis. Det finns till exempel många böcker som blivit filmer – och tvärtom.

Meningen med den här studiehandledningen är att du som lärare ska kunna arbeta med dina elever både med boken, filmen och videon. På så sätt får eleverna lära sig hur medvetet litterära författare och manusförfattare arbetar för att få fram det de vill säga.

Förhoppningen är att eleverna ska få lust både att läsa men också tillägna sig en ökad kunskap om *hur* man kan läsa bok och film.

I vårt samhälle överöses vi med information, både genom bilder och text. Även om vi inte alltid är så medvetna om det påverkar informationen oss. Genom att lära sig analysera texter och filmer blir eleverna mer medvetna. Deras fantasi och inlevelse stimuleras och de lär sig hur symboler fungerar. I förlängningen tar de emot information mer kritiskt och analyserande så att de kan fatta självständiga beslut, samarbeta bättre och lösa problem som uppstår.

I serien Läs en film, finns tidigare flera studiehandledningar som tar upp hur man arbetar med böcker och filmer analytiskt. De har alla som utgångspunkt en speciell bok och film. Den här handledningen har vi gjort mer allmän, så att du kan använda den till vilken bok eller film som helst – bara det finns en filmatisering av boken.

VARFÖR GÖR MAN EN FILM AV EN BOK – DEN ÄR JU REDAN PUBLICERAD?

Det finns många anledningar till det. En är att boken och filmen har olika publik.

En film berättas konkret, främst med bilder och ljud – en bok med ord där läsaren själv får skapa sina egna bilder inne i huvudet.

När man läser en bok, kan man göra det i sin egen takt, man kan låta läsningen vara ett tag medan man tänker efter och man kan läsa om samma stycke flera gånger för att riktigt förstå innebörden. En film däremot ser man oftast från början till slut, utan att stanna upp.

Både böcker och filmer väcker känslor hos sina läsare och sin publik. I en bok kan man diskutera och bearbeta känslorna med andra under tiden man läser. Det är svårare att göra med en film, därför blir känslorna i filmen ofta mer överväldigande. Filmen har ju också fler effekter att arbeta med än boken – både ljud, musik och klipptechnik.

När man läser en bok, känner man ofta undermedvetet att historien redan har hänt. I filmen är det som om den utspelar sig just nu.

Eftersom en bok och en film fungerar så olika kan man inte översätta boken rakt av till film. Först måste manuset skrivas om så att det passar filmmediet. Om huvudpersonen tänker mycket, måste den förändras till att bli en talande person istället för tänkande. Och miljöer och personbeskrivningar måste omvandlas från ord till scener, ljussättningar, ljus och musik.

Manusförfattaren har inte heller lika lång tid på sig att berätta sin historia som den litterära författaren – de flesta filmer är inte längre än två timmar. Därför måste mycket strykas när ett bokmanus ska bli till filmmanus.

Eftersom historien i boken och filmen inte kan berättas på samma sätt så räknas en film som är baserad på en bok som ett självständigt konstnärligt verk. Och tvärtom.

ARBETSSÄTTET

Det viktigaste man bör tänka på när man arbetar med att analysera böcker och filmer, är att barn, precis som alla människor, tar till sig en historia med hjälp av de erfarenheter som de gjort i livet. Alla människor uppfattar historier på sitt eget sätt. Både det som händer i en bok eller i en film lägger olika personer olika stor vikt vid. Därför finns det inget rätt och fel när man analyserar, bara annorlunda sätt att se på saken. Låt därför eleverna ha sina egna upplevelser och tankar – och utgå från deras erfarenheter.

BOKEN

Det spelar inte så stor roll om eleverna börjar med att läsa boken eller att se filmen. Men för svagare elever kan det vara en idé att låta dem läsa boken först, eftersom det kanske blir svårt att motivera dem att läsa när de redan sett filmen.

Om ni i klassen börjar med att läsa boken, så låt dem, när de läst färdigt, rita en bild (utan att de tittar i boken) av något i historien,

något de reagerade särskilt på eller tyckte om. När alla eleverna ritat klart sina bilder kan ni diskutera boken med hjälp av elevernas bilder. Låt eleverna få berätta om sina bilder och hur de känner inför den händelse som de ritat av.

Därefter kan ni diskutera boken på samma sätt som ni brukar när ni pratar om skönlitteratur i klassen. Vill du ha idéer på hur ni kan arbeta med boken finns några boktips i slutet av handledningen.

FILMEN

När ni har sett på filmen tillsammans, se då till att det finns tid avsatt direkt efteråt att rita en av scenerna från filmen direkt ur minnet. Låt eleverna få berätta om sina bilder på samma sätt som de gjorde då de läst boken.

I slutet av handledningen finns några boktips om hur man kan diskutera film med elever.

JÄMFÖR BOK MED FILM

När eleverna fått ta del av både bok och film är det dags att jämföra de båda uttryckssätten.

diskutera

- Låt eleverna jämföra bilderna de ritat från boken och från filmen. Varför valde du rita de bilder du gjorde?
- Vilken scen var starkast i boken? / I filmen?
- Var det något du reagerade för som var ändrat i filmen? Varför?
- Vad finns i boken som inte finns i filmen? Och tvärt om?
- Vad tror du författaren tycker är viktigast i sin historia? Vad tror du regissören tycker är viktigast i *sin* historia?

arbetsuppgift

- Hitta på en egen titel till boken. Och en helt annan till filmen.

DRAMATURGI

För att få en publik att lyssna till en historia – antingen man berättar den muntligt, skriver ned den eller filmar den – behövs mer än bara en bra historia. Man måste också berätta den på ett sätt som gör att den blir intressant.

Alla författare till både böcker och filmer tänker noga igenom hur de vill berätta sin historia. De bestämmer vilken stämning den ska ha, hur den ska börja, vad som ska hända sen och hur den ska sluta. Man kallar det för att de arbetar med historiens *dramaturgi*.

KONFLIKTEN

I varje historia finns en huvudkonflikt – en motsättning som får publiken att vilja veta hur det ska gå. Konflikten kan vara ett moraliskt dilemma eller något annat. Men ofta handlar den om mänskliga problem eller känsloladdningar. Det är huvudkonflikten som gör att publiken inte reser sig upp och går. Därför följer den med genom hela

filmen, från början ända tills den till slut löses i slutet.

Precis som i verkliga livet har historier både i böcker och i filmer inte bara en huvudkonflikt – utan även flera delkonflikter. Delkonflikterna dyker upp här och där i historien och behöver inte vänta ända till slutet innan de löses.

Skulle det bara finnas en enda konflikt i berättelsen skulle den upplevas som en väldigt enkel historia som knappast är värd att tro på. Delkonflikterna gör därför att historien blir intressantare och mera trovärdig.

BÖRJAN

För att få läsarna och publiken att bli intresserade av huvudkonflikten så lägger författaren och manusförfattaren ner mycket arbete på att presentera den på ett intressant sätt.

När de bestämmer sig för hur historien ska börja skapar de ofta en början som gör läsarna eller publiken nyfikna. Men den ska också presentera huvudpersonen och visa vilken ton historien har. Redan i början brukar läsarna och publiken få reda på vilken slags historia den kommer att få ta del av, och när och var den utspelar sig. Är det en thriller från 2000-talet som utspelar sig på landsorten eller är det ett drama från 1800-talets London? Eller kanske rent av en komedi från 1960-talet.

Ofta börjar boken och filmen helt olika. En bok berättar både om tankar och känslor med ord, utan att den behöver visa det i en scen. Med några få ord kan författaren få spänningen att stiga. Ska man berätta samma sak i en film kanske det behövs flera scener. Ofta väljer då filmaren att visa en helt annan scen som förklarar det han eller hon vill säga på ett enklare sätt.

diskutera

- Hur började boken? Vilka förväntningar får man som läsare?
- Hur började filmen? Vad tror man filmen ska handla om när man bara ser början? Infrias de förväntningarna? Blir man nyfiken och vill se vidare?
- Varför tror du att de började olika?
- Om du skulle göra en film av samma historia, vilken scen skulle du börja med?
- Om du skrev boken, hur skulle du låta den börja.
- Finns det någon detalj i bokens slutscen som också finns med i början? I filmen?

arbeta med

- Tänk ut en historia som börjar spännande. Skriv ner början.
- Tänk ut en scen som skulle vara spännande att börja en film med. Beskriv den scenen.

HUVUDKONFLIKTEN – UPPTRAPPNINGEN AV SPÄNNINGEN

När läsaren och publiken blivit nyfiken på historien lockar historieberättaren med sig dem genom att få dem att fråga sig Hur ska det gå?

För att publiken ska stanna kvar gäller det att filmen eller boken inte svarar på frågan genast, utan istället ger några små pusselbitar åt gången. Spänningen måste trappas upp i flera steg, så den blir starkare och starkare.

När till sist spänningen är så stor att publiken måste få reda på hur det går, ger författaren och manusförfattaren den sista pusselbiten. Huvudkonflikten löses och läsaren och publiken kan andas ut.

En del historier slutar lyckligt, andra olyckligt – men på något sätt måste man få veta hur det går.

En historia som är uppbyggd på det här sättet brukar kallas för *vem-vinner-historia* och det är det vanligaste sättet att berätta en historia på.

Men det går att ha en annan dramaturgi också. *Resan* kallas ett annat sätt att berätta en historia på. En sådan historia har varken en början eller ett slut. Den behöver inte heller ha en huvudkonflikt. Även om Resan inte är spännande på samma sätt som en vem-vinner-historia så ligger spänningen på ett annat plan. Ibland är den lyrisk, ibland är det en berättarröst som vill berätta något för publiken som ger mer en inre upplevelse än att publiken vill få reda på hur det ska gå.

diskutera

- Vilken är huvudkonflikten i boken och filmen? Hur förstår du det?
- I vilka scener trappas spänningen upp?
- Hur hade du väntat dig att det skulle gå?
- Har boken och filmen samma slutscen? Om inte vad skiljer slutet åt? Varför tror du regissören valt att sluta filmen som han/hon gjort?

arbeta med

- En författaremanusförfattare brukar ofta tänka igenom historien innan han/hon börjar skriva ner den på riktigt. Han/hon punktar ner handlingen i stora drag med några få meningar. Det brukar kallas att författaren gör en synopsis.

Låt klassen dela upp sig i grupper. Hälften av grupperna kan försöka tänka igenom handlingen i boken och punkta ner den i en synopsis. De andra grupperna gör samma sak med filmen. Varje synopsis bör innehålla minst sju punkter.

NÄR UTSPELAR SIG BOKEN/FILMEN?

Hur nära en manusförfattare än vill följa bokens händelseförlopp, så är det flera saker som gör att det inte går helt och hållet. Till exempel *tiden* då historien utspelar sig. I en bok kan författaren låta bli att berätta exakt när något händer. I filmen måste tiden bestämmas helt och hållet. Bilderna talar om vilken tid det handlar om. Du kan märka det på kläderna, frisyrerna bilarna, husen etc. Och på till exempel ljuset kan du se att tiden går – när det blivit kväll eller morgon. Naturens skiftningar, människornas åldrande och liknande saker berättar hur lång tid som förflutit.

I boken får man också en känsla av när historien utspelar sig, men den behöver inte alls vara lika noggrant angiven. En saga kan berättas på samma sätt oavsett om den hände för 50 eller för 1000 år sedan. Men namnen, språket och själva handlingen berättar ändå en del. Och står det till exempel "löven började skifta till höstfärger..." förstår man att tiden går.

diskutera

- När utspelar sig handlingen i boken?
Hur vet du när den utspelar sig?
- Hur berättar filmen för dig när historien utspelar sig?
- Hur vet du att tiden går i boken? Se om du kan hitta några exempel i boken på hur man vet att tiden går utan att texten direkt säger att det gått en tid.
- Hur vet du när du ser filmen, att det har gått en stund?

arbeta med

- Beskriv en scen som skulle passa i en film, som berättar om *när* i tiden den utspelar sig.

HUVUDPERSONEN/HUVUDKARAKTÄREN

Både i boken och filmen är det någon som berättar historien. Men i boken är oftast berättarrösten starkare – oavsett om den är skriven i jag-form eller i tredje person. Författarens röst hörs i språkets ton och rytm. I filmen är det inte alltid lika tydligt. Men om man tittar noggrant på filmen så kan man upptäcka att den tar någons parti.

Det är huvudpersonen som för historien vidare i boken – i filmen kallas den istället för huvudkaraktären. Vi som läsare och publik kan identifiera oss med huvudpersonen/huvudkaraktären. Både när vi läser eller ser en film händer det att vi upplever att det är vi själva som är huvudpersonen/huvudkaraktären. När det går illa för huvudpersonen/huvudkaraktären, så blir vi själva ledsna. Och när det går bra drar vi en lättnandes suck.

Huvudpersonen/huvudkaraktären finns oftast med redan från första scenen både i boken och filmen. Först kanske vi inte alls förstår hur hon/han känner sig. Men när vi kommit en bit in i boken eller filmen så blir vi alltmer en del av henne/honom. Vi förstår hur hon/han känner sig och varför hon/han handlar som hon gör.

För att få läsaren och publiken att känna på det viset visas huvudpersonens/huvudkaraktärens känslor mer och mer ju längre in i handlingen man kommer. I boken kan författaren med ord beskriva hur huvudpersonen fungerar. Manusförfattaren måste istället visa i film-scener hur personen handlar. För att en person ska bli riktigt trovärdig kan författaren inte bara visa de bästa sidorna, utan också de dåliga. Varje människa har både dåliga och bra sidor och om man bara visar den ena sidan känns inte figurerna äkta.

diskutera

- Finns det en eller flera huvudpersoner i filmen? I boken?
- Vem/vilka är huvudperson/er i boken? Vem/vilka är huvudkaraktärer i filmen?

- Hur förstår du det?
- Hur presenteras huvudpersonen i boken? Hur möter vi huvudkaraktären i filmen? Berätta om scenen och hur du upplevde huvudpersonen/huvudkaraktären vid första mötet.
- Hur är huvudpersonen i boken? Hur är huvudkaraktären i filmen? Vilka skillnader finns?

arbetsuppgifter

- Gör tre bilder på huvudpersonen i boken. Först ett porträtt (närbild på bara ansiktet), sedan en halvbild (så att man ser både ansiktet och halva kroppen) och till sist en helbild (där man ser hela personen). Hur får du de som ska titta på bilden att förstå att det är huvudpersonen i boken?

- Arbeta med klichéer och fördomar. Hitta på en egen huvudperson med hjälp av adjektiv som Buse, Skötsam, Tråkmåns.... Ge sedan din figur ett hem, en familj och en hobby. Byt sedan ut till exempel Busen mot den Skötsamme men ha kvar miljön. Diskutera vad som händer då.

Vem säger klichéerna mest om? Om Busar i största allmänhet eller om den som skrivit om Busen, och hur den uppfattar världen?

- Hitta på en figur och beskriv den med två synintryck, ett ljud den har för sig, en lukt och en känsla som personen sprider omkring sig. Skriv kort i endast ett fåtal meningar.

BIPERSONER/BIROLLER

I både de flesta böcker och filmer finns det många personer med i handlingen. De kallas för bipersoner i boken. I filmen kallas de för biroller.

En del personer dyker bara upp en kort stund. Andra är viktigare. Förutom huvudpersonen och huvudkaraktären finns ofta vad man i film kallar en *drivande karaktär*. Den drivande karaktären är den som får huvudkaraktären att handla. Det är han eller hon som är det största hindret, ja, kanske till och med fiende till huvudpersonen/huvudkaraktären.

Den drivande karaktären driver konflikten tillsammans med huvudkaraktären ända tills filmens slut.

När man gör en film måste regissören bestämma precis hur personerna i filmen ska se ut, hur gamla de är och hur de ska bete sig. Eftersom de visas i bild och ljud så ser alla i publiken samma personer på filmduken. Och de hör samma röster. I en bok är det inte så. Där gör läsaren sin egen bild av personerna inne i sitt huvud. Därför kan det ibland kännas konstigt när man har läst en bok och sedan ser filmen eftersom personerna i filmen inte alls ser ut som de bilder man själv gjort sig om personerna.

Om författaren till en bok skulle beskriva allt om personerna skulle det bli tråkigt att läsa. Istället väljer man ut några få viktiga detaljer. Ja, som författare kan man överdriva och beskriva en person med liknelser, som inte alls skulle fungera i en film. I filmen måste personerna se realistiska ut om vi ska tro på den.

diskutera

- Hur skiljer sig personerna i boken från personerna i filmen?
- Vad är lika med personerna i boken och filmen?
- Vilka är huvudpersonens/huvudkaraktärens goda sidor? Vilka är de dåliga?
- Vem är den drivande karaktären i filmen? Hur förstår du det?
- Varför tror du att regissören valde att karaktärerna i filmen skulle se ut som de gjorde?

arbeta med

- Välj en scen från filmen. Skriv om den scenen och sätt dig själv i huvudrollen.
- Välj ett stycke från boken där personer beskrivs. Byt ut deras kläder så att de får kläder som man inte alls kan tänka sig.

MILJÖN

Både i boken och i filmen är miljön viktig. Den talar om för läsaren och publiken hur det ser ut, vilken stämning det är och när och var historien utspelar sig.

Har författaren eller manusförfattaren slarvat med miljöbeskrivningen kan hela historien kännas hafsig och man har svårt att tro på den. Om en film eller bok handlar om 50-talet så kan det inte plötsligt komma en modern bil farande. Då förstår alla som läser boken eller ser filmen att det är något som inte stämmer.

I boken behöver författaren inte beskriva miljön med alla detaljer, det räcker om han/hon väljer ut några viktiga delar. Miljön upplever man ju med alla sina sinnen, därför brukar författaren också beskriva lukter, ljud och hur det känns.

I filmen visas miljön exakt som den ser ut. Och även hur alla ljud där låter. Däremot kan filmen inte beskriva lukter, därför måste regissören skapa bilder och ljud av miljön som får publiken att locka fram lukter ur fantasin.

diskutera

- Vad skiljer bokens och filmens miljöer åt?
- Kände du några lukter när du läste boken? När du såg filmen?
- Berättar miljön något som inte sägs uttryckligt i boken/filmerna?
- Hur tror du historien skulle blivit om den utspelat sig i en helt annan tid? Hur skulle miljön sett ut då? Hade det fungerat?
- Vad händer om du placerar huvudpersonen/huvudkaraktären i en helt annan miljö? (Om han/hon lever i ett fattigt område, placera honom/henne i ett rikt...) Hur skulle historien bli då?

arbeta med

- Tänk dig en miljö, till exempel ditt rum, ett torg eller någon helt annanstans. Skriv om den platsen genom att ha med två synintryck, en lukt, ett ljud och en känsla. Skriv bara några få meningar.

DIALOGEN

För att personerna i boken och filmen ska kännas levande tänker författarna noga igenom hur de talar. Både i böcker och filmer talar människor, ändå är det stor skillnad på hur en litterär författare och en filmmanusförfattare arbetar med dialogen.

I en film hör publiken hur det låter när personen pratar, den kan staka och harkla sig, det gör inget bara det stämmer överens med den rollfiguren. Det viktiga är att publiken får en känsla av vem personen är. En tonåring har ju inte samma språk som en gammal dam till exempel.

Och rollfigurerna kan tala mest hela tiden.

I en bok kan man inte låta personerna tala så mycket. Till exempel brukar sällan litterära författare låta sina personer hälsa på varandra så här:

- Hej! sa Lena
- Hej! sa Kurt
- Hur har du det, sa Lena
- Bra, sa Kurt

Allt det där skulle bara bli tråkigt att läsa utan att det skulle tillföra historien något. I en bok bör högst en tredjedel vara dialog. För att läsaren ska kunna se personerna i boken framför sig när de talar med varandra brukar många författare berätta några meningar mellan pratet, hur de ser ut när de pratar och vad de gör.

Både i boken och i filmen har dialogen nästan alltid en mening. Författaren och manusförfattaren använder sig av dialogen för att komma vidare i handlingen eller för att visa hur personerna är eller vad de tycker eller inte tycker om. De använder också dialogen för att informera om något.

I filmen kan manusförfattaren också använda sig av tystnaden. Istället för ord kanske personen gör en liten gest som säger mycket mer än om hon/han skulle ha talat. Manusförfattaren kan också använda sig av *knäckebrödspratet*.

Knäckebrödsprat kan användas istället för tystnaden. Då talar personen en hel massa, utan att egentligen säga någonting så som man pratar på för att dölja något, eller när man har svårt för att komma fram med vad man verkligen vill säga.

diskutera

- Talar personerna likadant i boken som i filmen?
- Hörde du några repliker i filmen som författaren skrev bara för att berätta för publiken vad som skulle hända, eller vad som hade hänt?
- Finns det sådana repliker i boken?
- Vad skulle hända om huvudpersonen/huvudkaraktären började tala med en helt annan dialekt?
- När du läste boken, kunde du höra personernas röster inne i ditt eget huvud?

arbeta med

- Skriv en dialog mellan två personer i filmen. Skriv också hur de ser ut och vad de gör när de talar.
- Klipp ut några bilder på personer i olika situationer. Klistra upp bilderna på ett stort papper, skriv sen pratbubblor.

UNDERTEXTER

För att förstärka dialogen brukar många författare – både litterära och filmmanusförfattare – använda sig av undertexter. Det kan vara ett sätt för en författare att säga något utan att bli övertydlig.

Med undertexter menas sådant där personen säger något, men menar något annat.

I filmen kan man arbeta med undertexter på många olika sätt. Bland annat kan man visa på personens kroppsspråk att han eller hon inte alls menar vad han säger.

Även om undertexter finns i böcker är de mycket vanligare i film. I boken kan ju författaren beskriva vad personerna tänker och tycker. I filmen måste det istället visas i bild.

diskutera

- Finns det några ställen i filmen där en karaktär säger något men visar med sitt kroppsspråk att han/hon menar något annat? Vad menar han/hon egentligen?

arbeta med

- Hitta på en replik. Låt sedan en klasskamrat spela upp den, men han/hon ska se ut som om han/hon inte alls menar vad han/hon säger.

TANKARNA

En stor skillnad mellan film och bok är personernas tankar. I en bok är det lätt för författaren att skriva ner vad personerna tänker och hur de är. I filmen måste tankarna istället visas i bild och ljud. För att förstå personens tankar måste publiken få tillfälle att lära känna huvudkaraktären genom att visa hur han eller hon fungerar i olika sammanhang. Musik eller andra ljud kan förstärka karaktärernas känslor och tankar om kärlek eller rädsla. Filmen kan också arbeta med ljuset. Varm belysning ger en känsla av kärlek och trygghet. Blått ljus gör att vi känner kyla och avstånd.

diskutera

- Hur förstår man huvudkaraktärens tankar i filmen? Hur har regissören gjort för att vi som publik ska förstå vad hjälten tänker.

- Hur vet vi vad personerna tänker i boken? Försök kom ihåg några exempel.

- Hur kan man beskriva vad som har hänt utan att säga ett ord – bara i bilder? Kommer ni ihåg någon scen där ingen säger något, men där man ändå förstår precis vad som hänt.

arbeta med

- Tänk ut en kort historia. Rita sedan fem bilder till som berättar historien utan att du behöver använda några ord.

STÄMNINGEN

För att en historia ska kännas intressant är *stämningen* viktig. Med den kan författaren få fram mycket av det budskap hon/han vill förmedla.

I boken skapas stämningen med miljöbeskrivningar som inte bara innehåller hur det ser ut där historien utspelar sig, utan också lukter, ljud och känslor. Själva språket kan också ge uttryck för olika stämningar.

Skriver man korta meningar får läsaren en känsla av spänning och snabbhet. Långa eftertänksamma meningar skapar i stället poetiska stämningar och eftertänksamhet.

Ibland är tonen i en bok så stark att man riktigt kan höra författarens röst. Många av Astrid Lindgrens böcker är skrivna så att man inför sitt inre öra kan höra henne berätta.

Hur författaren än väljer att visa bokens eller filmens stämning, så måste den stämma överens med bokens *konflikt* (se under **huvudkonflikt**)

Precis som i boken kan filmmanusförfattaren välja att ta med miljöer som skapar stämningar. Till exempel kan vackra naturbilder locka fram en poetisk stämning hos publiken, eller en mörk vindskammare locka fram skräck. Ett blåvitt snölandskap och frusna ansikten får publiken att känna kyla.

Regissören kan också använda rytmen i bildklipp och byte av bildvinklar för att förhöja stämningen eller dämpa den. Ju längre tid varje bild visas utan att den klipps, ju mer stämningsfull blir filmen.

Man kan också filma riktiga närbilder för att förstärka tankar och hur personer känner sig. Personernas ögon speglar ofta hur de upplever något.

När filmen vill berätta om vilken relation människor har till varandra brukar det visas i halvbilder (en bild som visar människorna till midjan ungefär)

Översiktsbilder (bilder på långt håll) kan inte bara användas till att visa hela miljöer. Om man visar en översiktsbild länge utan att den klipps så ger den en känsla av stillhet.

Musik och ljud är ett andra knep att förstärka en stämning som visas i bild.

diskutera

- Vilken känsla tycker du att boken förmedlar? Vilken känsla kände du när filmen var slut?

- Välj en scen i boken (som också finns med i filmen) som du tycker har en speciell stämning (kärlek, skräck, rolig...) och jämför den med samma scen i filmen. Tycker du att stämningen i de båda scenerna är lika? Om de skiljer sig åt, vad är skillnaden? Hur har regissören gjort för att få fram stämningen? Hur har författaren till boken gjort?

- Om det finns någon scen i boken där huvudpersonen är ledsen eller rädd, hur kan vi som läsare sätta oss in i hans eller hennes känslor? Hur visar filmen huvudkaraktär känslor? Tänk på närbilder av ansiktsuttryck, gester, kroppsspråk, ljud och musik.

- Vilken visar tydligast känslorna, filmen eller boken? Varför?

arbeta med

- Välj ett musikstycke som du får en speciell känsla av. Berätta vad du känner.

- Hitta på en historia som passar till musikstycket.

SYMBOLER

När man berättar en historia berättar man inte alltid rakt upp och ner. De flesta författare använder sig ibland av symboler för att bättre kunna berätta vad han/hon vill säga. Symbolerna får läsaren eller publiken att tänka till och använda sin egen fantasi och erfarenhet. På det sättet

blir läsaren och publiken medskapare till historien och den når bättre fram till varje enskild individ.

Det finns många olika symboler som man kan använda för att förstärka historien; det är vanligt att naturfenomen som vatten, ekar eller färger används för att symbolisera olika stämningar.

Färger kan symbolisera människors attityder, värderingar och samhällsställning. Till exempel mörka eller grå färger ger sken av tråkighet och tristess. Röda färger ger ett intryck av energi.

Och ibland kan en öde gata symbolisera hur huvudkaraktären känner sig. Genom att använda symbolik kan läsaren och publiken ta till sig personerna i boken eller filmen på ett djupare plan.

diskutera

- Finns det några symboler i boken? Finns det några symboler i filmen?
- Vad tycker du symbolerna betyder? Är symbolerna tydliga eller är det svårt att förstå att de är symboler?
- Använder sig filmen och boken av samma symboler?

arbeta med

- Rita en bild av ett landskap som karaktäriserar hur en personen är.

METAFORER

Precis som författare använder sig av symboler i böcker och filmer, använder de också *metaforer* (bilder eller liknelser). I vanligt tal använder man sig också ofta av metaforer fast man kanske inte tänker på det. Till exempel "jättestor" är en vanlig metafor, där "jätte" är en bild som gör att ordet "stor" förstärks. Kanske har du också hört någon säga att "det regnar småspik" när den vill berätta att det regnar riktigt ettrigt ute.

I en bok eller en film kan berättaren använda sig till exempel av olika väderlek för att förstärka en känsla. Säkert har du sett någon begravningsscen i en film där det regnar mycket. Regn är ofta en metafor för sorg.

Metaforen används för att förstärka något man vill säga genom att byta ut ett ord mot en bild istället. På det sättet bli texten i boken eller scenen i filmen inte lika tydlig. En övertydlig text eller film blir tråkig att ta del av eftersom läsaren eller publiken inte får använda sig av sin egen fantasi.

Ibland kan man också använda en metafor för att försöka förklara något som är svårt att begripa.

Diskutera

- Finns det några metaforer i boken? Vad står de för?
- Hur har filmens regissör översatt dem till filmspråk?

Arbeta med

- Hitta på två metaforer och försök sedan att tänka dig in i hur en av dem skulle kunna visas på film.

FLER UPPGIFTER SOM NI KAN ARBETA MED

Känner ni att eleverna har tyckt det varit roligt och intressant att arbeta med bok/film analys så kan ni arbeta vidare.

- Hitta på en historia till en film. Skriv ett manus på den idén. Historien ska helst inte sträcka sig över mer än ett dygn och inte innehålla fler än fem personer. Tänk först igenom dramaturgin och vad du vill berätta.
- Hitta på en historia till en radioteater (där bara rösterna och ljuden hörs men inga bilder visas). Historien ska helst inte vara mer än fem sidor lång. Fundera på vilka ljudeffekter som kan ersätta en berättarröst.
- Gör ett bokomslag
- Gör en filmaffisch. Jämför bokomslaget och filmaffischen och diskutera varför de ser ut som de gör?
- Gör en rolig filmscen på någon som är ärlig eller hjälpsam eller lat eller snobb.
- Gör sedan en allvarlig och lite sorgsen filmscen på samma tema.
- Dela upp er i grupper med fyra till fem elever i varje. Ta fram bilderna ni ritade av i minnet från boken. Hitta på en alldeles ny historia av de bilderna. Berätta historien inför klassen och låt klassen hitta på en titel till den.
- Gör en film.
- Skriv en roman.

LÄSTIPS

Vill du ha idéer till hur du kan samtala med eleverna om böcker kan du läsa:

Aidan Chambers **"Böcker inom oss. Om boksamtal"**, Rabén och Sjögrens förlag.

"På tal om böcker – om bokprat och boksamtal i skola och bibliotek"
Btj:s förlag.

Vill du ha tips om hur man samtalar med elever om film kan du läsa de **filmhandledningar** som Svenska Filminstitutet har gjort.

Du kan hitta dem på www.sfi.se / skolbio

Många matnyttiga idéer finns på:

www.filmpedagogik.nu där du bl.a. kan hitta en "mediepedagogisk lathund" för lärare, filmpedagoger och kulturadministratörer

Några bra böcker om film är:

"Reklamfilmens fantastiska värld", DVD + handledning, av Fredrik och Johan Holmberg, Konsumentverket, 2003.

"Att skriva för film" av Kjell Sundstedt, Ordfront 1999

"Berätta och förför med film" av Tine Breum, Alfabetabokförlag 1996

"Medieresor", Om medier för pedagoger, Cecilia Boresson/Kristin Olsson, UR 2004

ORDLISTA

Anslag – Första scenen i filmen som väcker publikens nyfikenhet och presenterar huvudkaraktären och visar vilken typ av historia det är. I boken heter det istället "inledning".

Avtoning – I slutet av filmen då huvudkonflikten är löst, när de sista frågorna besvaras eller ställs. I boken heter det "slutet".

Berättargrepp – De medel man kan använda att berätta historien på. I en bok kan berättargreppet vara om man skriver den i första, andra eller tredje person. Eller om den har flera parallellhistorier etc. Filmens berättargrepp kan vara hur bilderna, ljudet och ljuset används.

Bipersoner – De personer som är med i boken men som inte är huvudpersoner.

Biroller – De karaktärer som är med i filmen men som inte är huvudkaraktärer.

Delkonflikter – konflikter i historien som kan börja och avslutas mitt i och inte behöver vänta på att lösas till slutet.

Dialog – Pratet i boken eller filmen.

Dramaturgi – På vilket sätt som författaren/manusförfattaren bestämmer sig för att berätta historien. Hur den börjar, vad som händer sedan och hur den slutar.

Drivande karaktär – Huvudpersonens/huvudkaraktärens främsta motspelare. Det är han/hon som sätter igång konflikten och driver den tillsammans med huvudpersonen/huvudkaraktären ända till historiens slut.

Författare – Den som skriver ett bokmanus. Den som skriver ett filmmanus kallas manusförfattare.

Huvudkaraktär – filmens huvudperson. Den som publiken identifierar sig med.

Huvudkonflikt – Den motsättning i historien som är viktigast och som följer med från början till slut.

Huvudperson – bokens huvudperson.

Idiom – En liknelse som har sitt ursprung för så länge sedan att man inte längre kan förstå liknelsen. Tex brukar man säga "Dansa efter någons pipa" när man menar att någon gör precis som någon annan vill att man ska göra.

Inledning – Första kapitlet i boken som väcker publikens nyfikenhet och presenterar huvudpersonen och visar vilken typ av historia det är. I filmen heter det "Anslag".

Karaktär – en av personerna (behöver inte vara en människa kan lika gärna vara tex en anka, Kalle Anka) i filmen.

Konflikt – En motsättning som måste lösas innan historien tar slut.

Manusförfattare – Den som skriver ett filmmanus.

Metafor – En bild eller liknelse som förstärker det man vill säga.

Regissör – Den som är ansvarig för hur filmen till slut blir. Han/hon instruerar skådespelarna, filmfotograferna och alla andra som håller på med filmen.

Replik – Ett yttrande av en person i både en bok eller en film.

Scen – En del av filmen eller boken som hänger ihop i tid och rum.

Statist – Personer i en film som finns i bakgrunden och som inte säger något.

Symbol – En bild som förstärker historien. Tex kan en bro symbolisera avståndet mellan människor.

Synonym – Ett ord som betyder samma sak som ett annat ord och som kan bytas ut mot det.

Synopsis – Ett kortfattat sammandrag av historien både i en bok och i en film.

Undertext – När någon säger något men menar ett annat. Ironi är tex en typ av undertext.

Upptäppning – När konflikten blir större och större i en film.